

บทที่ 2

แนวคิดทฤษฎีและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารที่เป็นแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมาพิจารณากำหนดเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย ดังนี้

1. แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการปรับตัว
2. แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการควบคุมสังคม
3. แนวคิดเกี่ยวกับหญิงอาชีพพิเศษ
4. ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการปรับตัว

ในชีวิตประจำวันบุคคลต้องเผชิญกับสิ่งแวดล้อมซึ่งเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ไม่ว่าจะเป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในตัวบุคคล หรือเกิดจากสภาพธรรมชาติที่อยู่รอบตัว สิ่งดังกล่าวนี้จะรบกวนตุลยภาวะของบุคคล เป็นเหตุให้บุคคลต้องปรับเพื่อดำรงไว้ซึ่งความมั่นคงของชีวิต โดยธรรมชาติของการดำรงชีวิต มนุษย์จำเป็นต้องดิ้นรนต่อสู้ และเผชิญกับปัญหาต่างๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อม หรือการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นภายในตัวมนุษย์ ซึ่งล้วนแต่เป็นสิ่งที่รบกวนทำให้เกิดความคับข้องใจ (Frustration) ชัดแย้ง (Conflict) วิตกกังวล (Anxiety) เป็นผลให้บุคคลมีความตึงเครียดทางจิตใจและอารมณ์ (Mental and emotional stress) อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ โดยธรรมชาติมนุษย์พยายามที่จะรักษาความสมดุลย์ของร่างกายจิตใจและอารมณ์ด้วยตนเอง เพื่อสภาพความสมดุลย์หรือสุขสบายให้มากที่สุด วิธีการที่ใช้เพื่อผ่อนคลาย

คล้ายหรือลดความตึงเครียดที่เกิดขึ้นอาจเป็นในรูปปฏิกริยาหรือความคิด ทุกอย่างจัดว่าเป็นการปรับตัวทั้งสิ้น (นิษฐ์ ประเสริฐสินธุ์ 2527 : 274)

ในเรื่องของการปรับตัวนั้น ได้มีผู้ให้ความหมายและคำจำกัดความไว้หลายท่านซึ่งสามารถแยกพิจารณาได้ 2 ลักษณะ คือ

1. การปรับตัวในส่วนบุคคล หมายถึง ความคิด ความรู้สึก ความต้องการภายในของแต่ละคน แรงขับส่วนหนึ่งจะเกิดจากสภาพทางสรีระของบุคคล เช่น ความต้องการอาหาร น้ำเพื่อให้ดำรงชีพออยู่ได้ อีกส่วนหนึ่งเกิดจากสภาวะทางจิตซึ่งเป็นผลจากการเรียนรู้ ประสบการณ์ ซึ่งประกอบด้วยคำจำกัดความของ

คราว และ คราว (Crow and Crow, 1967) กล่าวว่า การปรับตัวเป็นความสัมพันธ์ระหว่างเหตุและผล การศึกษาการปรับตัวของมนุษย์มักจะมีปัญหา ซึ่งการปรับตัวของแต่ละบุคคลจะสำเร็จหรือไม่ ขึ้นอยู่กับสาเหตุหลายประการ ยิ่งกว่านั้น โดยธรรมชาติของมนุษย์มีความซับซ้อนมากเกินกว่าที่จะยืนยันได้ว่าสาเหตุต่างๆ ที่มารวมกันนั้นจะมีเฉพาะอย่างต่อแบบแผนพฤติกรรมของแต่ละบุคคล เช่น ปัจจัยสภาพแวดล้อมเหมือนกันอาจจะมีผลทำให้คนหนึ่งถูกกดดันหรือเคร่งเครียดมาก แต่กับอีกคนหนึ่งอาจจะมีผลเพียงเล็กน้อยเท่านั้น สภาวะการปรับตัวของแต่ละบุคคลโดยทั่วไป จะพิจารณาถึงแบบแผนอุปนิสัยของพฤติกรรมและทัศนคติ ลักษณะท่าที และรูปแบบพฤติกรรม อาจจะทำกับเป็นปัจจัยของการปรับตัว เช่น การเจ็บป่วยร้ายแรงหรือการอ่อนล้าอย่างที่สุด ซึ่งอาจจะเป็นเพราะ การปรับตัวไม่เพียงพอ มนุษย์นั้นมีสิ่งเหมือนกันหลายกรณี แต่ก็มีความแตกต่างกันในด้านกายภาพ ด้านสุขภาพ ความมากน้อยของการตื่นตัวทางจิตใจและสภาวะทางอารมณ์

ลาซารัส (Lazarus, 1969 : 18) ได้ให้ทรรศนะเกี่ยวกับการปรับตัวว่ามีจุดเริ่มต้นมาจากการปรับตัวทางชีววิทยา เรียกว่า Adaptation ซึ่งเป็นความคิดพื้นฐานทางทฤษฎี

วิวัฒนาการของดาร์วินที่เชื่อว่า เผ่าพันธุ์ที่แข็งแรงเท่านั้น จะสามารถปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ และสามารถดำรงเผ่าพันธุ์อยู่ได้ นักจิตวิทยาได้ยืมเอาความคิดนี้มาแล้วใช้คำว่า Adjustment แทนคำว่า Adaptation นอกจากนี้ยังกล่าวว่าการปรับตัวของมนุษย์เป็นไป ตามแรงผลักดันสองอย่าง คือ

1. แรงผลักดันจากภายนอก (External demands) เกิดจากการที่มนุษย์ต้องอยู่ท่ามกลางสิ่งแวดล้อม การที่มนุษย์จะต้องอยู่ร่วมกัน และต้องผูกพันกับผู้อื่น ดังนั้นคนเราจึงต้องปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อม และสังคม ซึ่งเริ่มตั้งแต่วัยเด็กจนถึงวัยผู้ใหญ่

2. แรงผลักดันจากภายใน (Internal demands) อันได้แก่ ความต้องการอาหาร น้ำ และความอบอุ่น เพื่อให้สามารถดำรงชีพอยู่ได้ด้วยความสุขสบาย และอีกส่วนหนึ่งเกิดจากสภาวะทางจิต ซึ่งเป็นผลของการเรียนรู้ เช่น ความต้องการความอบอุ่นใจ ความต้องการเป็นที่ยอมรับของสังคม และความต้องการความสำเร็จ

แซชส์ (Sachs อังโน นูเนส จิตรนุสนธ์ 2521 : 30) กล่าวไว้ว่า การปรับตัวคือการดัดแปลงพฤติกรรมให้เข้ากับความต้องการภายในของแต่ละบุคคล ได้แก่ ความต้องการ (Needs) แรงขับ (Drives) ความขัดแย้งและสิ่งแวดล้อมภายนอก คือ สังคม

อูบล นิวัติชัย (2527 : 103 - 104) อ้างถึง เมอเรย์ และ เซนต์เนอร์ (Murry and Zentner) ได้ให้ความหมายของการปรับตัวไว้ว่า เป็นกระบวนการปรับตัวของสรีระร่างกาย จิตใจ อารมณ์ และสังคม ที่มีต่อสิ่งกระตุ้นจากภายในและภายนอกตัวบุคคล จุดหมายปลายทางการปรับตัวก็เพื่อดำรงรักษาไว้ซึ่งความสมบูรณ์มั่นคงและความสุขสบายของบุคคล

ลอบ หุตางกูร (2522 : 58) กล่าวว่า การปรับตัวของบุคคลโดยทั่วไปนั้นแบ่งออกได้ 2 ประเภท คือ การปรับตัวด้านร่างกายและการปรับตัวด้านจิตใจ ซึ่งการปรับตัวด้านร่างกายนั้น เป็นการปรับตัวต่อสิ่งเร้า โดยการเปลี่ยนแปลงการทำงานส่วนประกอบโครงสร้างเพื่อรักษา

ความสมดุลของชีวิต ส่วนการปรับตัวด้านจิตใจเป็นปฏิสัมพันธ์ของบุคคลกับสิ่งแวดล้อม โดยมีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม บุคลิกภาพ ความเชื่อ ความคิด เพื่อจัดความตึงเครียดและให้มีคุณภาพหรือความสงบสุขของจิตใจ

เฮอร์ล็อก (Hurlock, 1978 : 260 - 261) ได้สรุปไว้ถึงการปรับตัวที่ดีจะมีลักษณะยอมรับสภาพของตนเอง มีความเชื่อมั่นในตนเองว่าสามารถช่วยเหลือผู้อื่นได้ ความเป็นประชาธิปไตย มีวิธีสร้างความสัมพันธ์กับผู้อื่นได้ดี และยังให้หลักการในการพิจารณาการปรับตัวที่ดีไว้ 4 ประการ คือ

1. การแสดงออก ถ้าหากว่าพฤติกรรมที่แสดงออกนั้นเหมาะสมกับความคาดหวังของกลุ่ม อายุ และระดับการพัฒนาแล้วก็จะเป็นที่ยอมรับของกลุ่ม
2. ความสามารถในการปรับตัวให้เข้ากับบุคคลได้ทุกกลุ่ม
3. มีทัศนคติที่ดีต่อคนอื่น และต่อบทบาทของตนเองในสังคม
4. มีความพอใจในตนเอง ทั้งในการเป็นผู้นำและผู้ตาม

ทินดอลล์ (Tindall, 1959 : 76) ได้กล่าวถึงลักษณะการปรับตัวที่ดีไว้ 6 ประการ คือ

1. รักษาและคงไว้ซึ่งบุคลิกภาพ โดยอาศัยความสามารถในการผสมผสานความต้องการของตนกับพฤติกรรมที่แสดงออกเพื่อสนองความต้องการนั้น โดยพฤติกรรมดังกล่าวต้องเข้ากันได้กับสิ่งแวดล้อม
2. การปฏิบัติตามปทัสฐาน (Norm) ของสังคม
3. การยอมรับสภาพความเป็นจริง
4. มีความมั่นคง
5. มีวุฒิภาวะ
6. มีอารมณ์ในลักษณะที่เป็นปกติเสมอ คือ สามารถควบคุมอารมณ์ไม่ให้พุ่งชันไปกับ

สิ่งแวดล้อมภายนอก กล่าวคือ เมื่อพบกับความลำบากก็ไม่เสียใจจนหมดกำลังใจที่จะต่อสู้อุปสรรค เมื่อประสบความสำเร็จก็ไม่ดีใจจนล้มตัว

2. การปรับตัวเข้าสิ่งแวดล้อมและสังคม หมายถึง ข้อเรียกร้องอันเกิดจากสภาพแวดล้อมและสังคม มนุษย์จะต้องมีปฏิกิริยาโต้ตอบและปรับพฤติกรรมให้สอดคล้อง ซึ่งประกอบด้วยคำจำกัดความของ

อิงลิช และ อิงลิช (English and English, 1958 : 15) ได้ให้ความหมายของการปรับตัวไว้ว่า การปรับตัวเป็นภาวะของความสัมพันธ์ที่กลมกลืนกับสิ่งแวดล้อม ซึ่งบุคคลจะได้รับความพอใจในการตอบสนองทั้งทางกายและสังคม การที่บุคคลสามารถปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อมได้ดี เป็นลักษณะที่แสดงถึงการเป็นคนปกติ ในทางตรงกันข้ามถ้าตัวบุคคลไม่สามารถปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อม หรือปรับตัวได้ไม่ดี ไม่สามารถปรับพฤติกรรมให้สอดคล้องกับคนส่วนใหญ่ได้ บุคคลนั้นจะดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมโดยปราศจากความสุข ปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมส่วนมากมักจะ เป็นผลจากการปรับตัวไม่ดี

เออร์คอฟ (Arkoff, 1968 : 4) กล่าวว่า การปรับตัวเป็นปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับสิ่งแวดล้อม บุคคลจะพยายามต่อสู้เพื่อตอบสนองความต้องการ และบรรลุถึงเป้าหมายของตนเอง ในขณะที่เดียวกันบุคคลนั้นจะอยู่ภายใต้แรงผลักดันจากสิ่งแวดล้อมให้ประพฤติตนในแนวทางต่างๆ

ไคส์ และ ฮอฟลิง (Kyse & Hofling, 1974 : 494) ให้ความหมายของการปรับตัวไว้ว่าเป็นวิธีการหรือกระบวนการต่างๆ ซึ่งบุคคลใช้เมื่อเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับตนเองและสิ่งแวดล้อมของตนเอง โดยมุ่งตอบสนองความต้องการของตนเองทั้งในด้านร่างกาย อารมณ์ และสังคม

เออร์วิง (Irving, 1983 : 345) ให้ความหมายของการปรับตัว หมายถึง การปะทะสังสรรของบุคคลกับสิ่งแวดล้อมของเขา แต่ละบุคคลพยายามที่จะบรรลุความต้องการและไปถึงเป้าหมายของตน ในขณะที่เดียวกันบุคคลที่อยู่ภายใต้ความกดดันจากสภาพแวดล้อมเพื่อให้มีพฤติกรรมในทางที่ถูกต้อง การปรับตัวนำไปสู่ความปรองดองระหว่างความต้องการของบุคคลและสิ่งแวดล้อม

โสภา ชูพิกุลชัย (2528 : 140) กล่าวว่า การปรับตัว หมายถึง ความสามารถในการเผชิญกับปัญหาต่างๆ ความเป็นอยู่ โดยต้องคำนึงถึงความเป็นจริงต่างๆ นอกจากนี้ยังต้องเป็นผู้ที่สามารถอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุขภายใต้กฎเกณฑ์ต่างๆ ของสังคม สหสมาคมต่างๆ ที่เข้าไปเกี่ยวข้อง เป็นต้น

สุชา จันทน์เอม และสุรางค์ จันทน์เอม (2521 : 71) ให้ความหมายของการปรับตัวว่า เป็นการที่บุคคลแสดงพฤติกรรมต่างๆ ทำให้บรรลุเป้าหมายปลายทาง ในสิ่งแวดล้อมของตน มนุษย์ทุกคนจะต้องมีการปรับตัว โดยที่แต่ละคนจะมีแบบแผนในการปรับตัวแตกต่างกันออกไปเพื่อตอบสนองความต้องการของตนเอง ซึ่งนอกจากตอบสนองความต้องการด้านร่างกายแล้ว ยังตอบสนองความต้องการทางอารมณ์และทางสังคมด้วย เมื่อได้รับในสิ่งต้องการแล้ว ความตึงเครียดต่าง ๆ ย่อมคลายไป

ประดิษฐ์ อุประมัย (2518 : 52) ได้ให้ความหมายของการปรับตัวที่ดี หมายถึง การที่บุคคลทำตัวให้เข้ากับสภาพความเป็นอยู่ได้อย่างดี และมีความสุข โดยการพยายามปรับตัวเองให้เข้ากับบุคคลอื่นและสภาพการณ์ต่างๆ ของสังคมที่ตนอยู่ เพื่อลดความเครียดหรือแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นได้

รัตนา ยัญทิพย์ (2522 : 20) ได้กล่าวว่า การปรับตัวได้ดีนั้น จะมีการแสดงออกดังนี้

1. มีความเชื่อมั่นในตัวเอง หมายถึง มีความภาคภูมิใจในตนเอง ไม่มีปมด้อยไม่เกรงกลัวตำแหน่งหรือความยิ่งใหญ่ ไม่ก้าวร้าวขณะเดียวกันก็ยอมรับความสามารถและความสำเร็จของผู้อื่น
2. ยอมรับสภาพความเป็นจริง มีความกล้าที่จะเผชิญกับชีวิตแม้ว่าจะมีเหตุร้ายบางขณะก็ไม่ท้อแท้ กล้าที่จะต่อสู้เต็มกำลังความสามารถ
3. มีทัศนคติที่ดีต่อผู้อื่น เป็นผู้ที่มีมองบุคคลอื่น ในแง่ที่ปราศจากอคติใดๆ
4. ไม่เป็นปฏิปักษ์ต่อสังคม หมายความว่า ไม่เป็นผู้ที่มีแต่ความเบื่อหน่าย มีการทะเลาะวิวาทบ่อยๆ และไม่อยู่ติธรรมต่อบุคคลอื่น
5. ไม่เป็นผู้ที่มีความประพฤติกอหย่อน เป็นบุคคลที่สามารถนำเอาเหตุการณ์ที่ผ่านมาแล้วมาใช้ให้เป็นประโยชน์ ไม่เป็นคนเก็บตัว
6. สร้างความสัมพันธ์กับผู้อื่น ได้ดี มีใจกว้างพอที่จะรับฟังความคิดเห็นและข้อโต้แย้งของผู้อื่น
7. ปราศจากนิสัยทางจิตที่กระทบกระเทือนบุคลิกภาพ
8. มีความเข้าใจและยอมรับสภาพของตนเอง
9. ปฏิบัติตามระเบียบของสังคม นั่นคือ ทำตนให้สอดคล้องกับมาตรฐานของสังคม
10. มีความรู้สึกเป็นอิสระ รู้สึกว่าตนไม่ถูกบังคับ

สรุปได้ว่า การปรับตัว หมายถึง กระบวนการปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับสิ่งแวดล้อม โดยบุคคลจะทำการอย่างใดอย่างหนึ่งเมื่อเผชิญกับสถานการณ์ที่รบกวนความผิดปกติ ทั้งที่อยู่ภายในและภายนอกตัวบุคคล เพื่อคงไว้ซึ่งความต้องการพื้นฐานอันเป็นตรรกะหนึ่งซึ่งความมั่นคงของชีวิต ซึ่งการที่จะพิจารณาว่าบุคคลใดมีการปรับตัวดีหรือไม่นั้น ดูได้จากการที่บุคคลจะพึงมีความมั่นคงทางด้านร่างกาย จิตใจ และสังคม ซึ่งสอดคล้องกับแนวความคิดทฤษฎีการปรับตัวของรอย (The Roy adaptation theory) ดังนี้

ทฤษฎีการปรับตัวของรอย (The Roy Adaptation Theory)

ทฤษฎีการปรับตัวของรอย สำคัญตามความเชื่อของรอยนั้น คือการมองมนุษย์เป็นระบบหนึ่ง คือ ระบบชีวิต และรอยได้มองระบบชีวิตตามแนวความเชื่อของทฤษฎีพฤติกรรมของสิ่งมีชีวิตอีกด้วย (Organic Behavioral theory) ซึ่งมีความเชื่อว่ามีมนุษย์เป็นหน่วยเดียว (Unified whole) ไม่อาจแยกร่างกายและจิตใจออกจากกันได้ สิ่งกระทบ (Stressors) ใด ๆ ก็ตามที่เข้ามาสู่ระบบชีวิต ไม่ว่าจะเข้ามากระทบโดยตรงต่อหน่วยย่อยใด ๆ ก็จะมีผลกระทบต่อระบบ และการตอบสนองที่เกิดขึ้นจะเป็นการตอบสนองร่วมกันเกิดจากการทำงานประสานสัมพันธ์ของหน่วยย่อย ๆ นั้นเอง หรืออาจกล่าวอีกนัยหนึ่งให้ชัดเจนขึ้นตามทฤษฎีพฤติกรรมของสิ่งมีชีวิต ซึ่งเชื่อว่าไม่ว่าสิ่งกระทบนั้นจะเป็นสิ่งกระทบโดยตรงต่อร่างกาย (Physiological stressors) หรือเป็นสิ่งกระทบทางด้านจิตใจโดยเฉพาะ (Psychological stressors) พฤติกรรมการตอบสนองที่เกิดขึ้นจะเป็นการตอบสนองร่วมของร่างกายและจิตใจเสมอ ไม่ว่าพฤติกรรมการตอบสนองนั้นจะปรากฏให้เห็นชัดเจนมากน้อยเพียงใด ย่อมขึ้นอยู่กับชนิดและความรุนแรงของสิ่งที่มากระทบธรรมชาติและความสามารถในการปรับ (Adaptation level) ของบุคคล เป็นต้น (ทัศนาศาสตร์, 2528, หน้า 38 - 39)

การศึกษาธรรมชาติของมนุษย์อย่างละเอียดตามแนวทฤษฎีพื้นฐานต่างๆ รอยได้ตั้งข้อตกลงเบื้องต้น (Basic assumption) เกี่ยวกับธรรมชาติของมนุษย์ไว้ดังต่อไปนี้ (Roy, อ้างใน จินตนา ยูนิพันธ์ 2529 : 162)

1. บุคคล คือ สิ่งมีชีวิตประกอบด้วยองค์ประกอบด้านชีวภาพ จิตใจ และสังคมเป็นหน่วยเดียวไม่อาจแบ่งแยกได้
2. บุคคลมีปฏิกริยาสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมตลอดเวลาในชีวิตประจำวัน บุคคลต้องเผชิญกับสิ่งแวดล้อมที่มีการเปลี่ยนแปลงอันมีผลกระทบต่อบุคคลทั้งด้านชีวภาพ จิตใจและสังคม ทำให้บุคคลต้องเปลี่ยนแปลงเพื่อตอบสนองต่อสิ่งแวดล้อมตลอดเวลา
3. บุคคลใช้กลวิธีที่มีมาแต่กำเนิด (Innate) และที่ได้มาในระยะหลังจากการเรียนรู้

(Acquired) ทั้งที่เกี่ยวกับด้านชีวภาพ จิตใจและสังคม ในการปรับตัวเพื่อให้เผชิญกับโลกที่มี การเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา

4. สุขภาพและความเจ็บป่วย เป็นมิติหนึ่งของชีวิต ที่บุคคลทุกคน ไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้

5. บุคคลต้องปรับตัว เพื่อเป็นการตอบสนอง ในทางบวกต่อสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงตลอดเวลา

6. การปรับตัวของบุคคลถูกกำหนด โดยผลของสิ่งเร้าที่มีต่อบุคคลนั้น สิ่งเร้ามีอยู่ 3 กลุ่ม คือ

6.1 สิ่งเร้าโดยตรง (Focal stimuli) คือสิ่งเร้าที่บุคคลกำลังเผชิญอยู่ในขณะนั้น

6.2 สิ่งเร้าร่วม (Contextual stimuli) คือ สิ่งเร้าอื่น ๆ ที่มีอยู่ในขณะนั้น นอกเหนือจากสิ่งเร้าโดยตรง

6.3 สิ่งเร้าแฝง (Residual stimuli) หมายถึง ลักษณะเฉพาะตัวของบุคคล เช่น ความเชื่อทัศนคติ อุนิสัย ประสบการณ์เดิม ค่านิยม และการดำเนินชีวิต เป็นต้น

7. การปรับตัวของบุคคลมีขอบเขตจำกัด หมายถึง ถ้าสิ่งเร้าอยู่ในขอบเขตจะตอบสนองได้ในทางบวก แต่ถ้าสิ่งเร้าอยู่นอกขอบเขต บุคคลจะไม่สามารถตอบสนองทางบวกได้

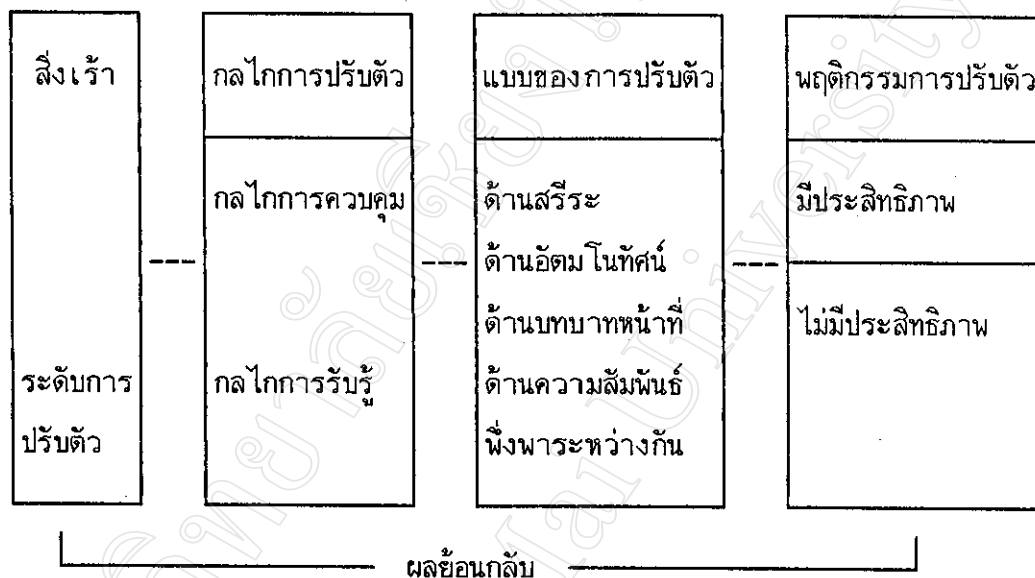
8. แบบของการปรับตัวของบุคคลมี 4 แบบ คือ การปรับตัวตามความต้องการทางสรีรวิทยา (Physiological needs) การปรับตัวด้านการรับรู้เกี่ยวกับตัวเอง (Self concept) การปรับตัวด้านบทบาทหน้าที่ (Role function) และการปรับตัวด้านความสัมพันธ์พึ่งพาระหว่างกัน (Interdependence relations)

รอยได้วิเคราะห์ความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ตามหลักการของมาสโลว์ (Maslow's hierarchy needs) มาเป็นแนวทางในการทำความเข้าใจธรรมชาติของคน ซึ่งเชื่อว่ามนุษย์ต้องปรับตัว เพื่อคงไว้ซึ่งความต้องการพื้นฐานอันเป็นตรรกะหนึ่งซึ่งความมั่นคงของชีวิต

และเนื่องจากมนุษย์เป็นหน่วยเดียวที่เรียกว่า "Biopsychosocial being" ความมั่นคงของชีวิต ซึ่งจะดูได้จากการที่บุคคลจะพึงมีความมั่นคงทางด้านสรีระ (Physiological integrity) ความมั่นคงทางด้านจิตใจ (Psychic integrity) ความมั่นคงทางด้านสังคม (Social integrity) เพื่อให้ได้มาซึ่งความมั่นคงทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ และสังคม คือการที่มนุษย์ต้องปรับตัว

ดังนั้น การปรับตัวของมนุษย์ หรือการปรับตัวของบุคคล ซึ่งบุคคลตามแนวความคิดของรอย หมายถึง บุคคลคนเดียว ครอบครัว ชุมชนหนึ่ง หรือสังคมหนึ่งก็ได้ บุคคลคือระบบการปรับตัวระบบหนึ่ง (Adaptive system) ระบบบุคคลนี้ได้รับตัวป้อนจากสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงตลอดเวลา แนวคิดเกี่ยวกับระบบการปรับตัวของรอยเป็นการผสมผสานระหว่างแนวคิดเกี่ยวกับการปรับตัว และแนวคิดเกี่ยวกับระบบเข้าด้วยกัน การนำแนวคิดเกี่ยวกับระบบมาใช้กับบุคคล รอย มองว่าบุคคลเป็นระบบของสิ่งมีชีวิตระบบหนึ่ง ซึ่งต้องมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทั้งภายในและภายนอก ที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ทำให้บุคคลต้องมีการปรับตัวเพื่อรักษาความมั่นคงภายในของตนเอง รายละเอียดเกี่ยวกับระบบการปรับตัวของบุคคลสามารถแสดงดังแผนภาพดังนี้

ปัจจัย ----- กระบวนการ ----- การแสดงออก ----- ผลลัพธ์

แผนภาพที่ 1 แสดงระบบการปรับตัวของบุคคล (Roy in George, 1985 : 301)

จากแผนภาพ พบว่าระบบการปรับตัวของบุคคลประกอบไปด้วย

1. ปัจจัยนำเข้า

1.1 สิ่งเร้า หมายถึง สิ่งเร้าภายใน (Internal stimuli) ซึ่งเป็นสิ่งเร้าที่เกิดขึ้นภายในตนเอง หรือสิ่งเร้าภายนอก (External stimuli) ซึ่งเป็นสิ่งเร้าที่เกิดขึ้นจากสิ่งแวดล้อมภายนอก โดยมีลักษณะของสิ่งเร้าใน 3 ลักษณะดังนี้

1.1.1 สิ่งเร้าโดยตรง คือสิ่งเร้าที่บุคคลกำลังเผชิญอยู่ในขณะนั้น เช่น กล้ามเนื้อหัวใจขาดเลือดไปหล่อเลี้ยง การถูกออกจากงาน หรือการสูญเสียบุคคลที่เป็นที่รัก

1.1.2 สิ่งเร้าร่วม คือ สิ่งเร้าอื่นๆ ที่มีอยู่ในขณะนั้น นอกเหนือจากสิ่งเร้าโดยตรง และมีความเกี่ยวข้องกับการปรับตัวของบุคคลนั้น โดยทั่วไปจะรวมถึงองค์ประกอบทางด้านพันธุกรรม ระบบพัฒนาการของบุคคล บุหรี่ ยา สุรา ยาเสพติดที่บุคคลใช้ การรับรู้เกี่ยวกับตนเอง บทบาทหน้าที่ของแต่ละบุคคล ความเป็นตัวของตัวเองแบบแผนสัมพันธภาพทางสังคม แบบแผนการต่อสู้ปล้ำรบ วัฒนธรรมประเพณี ศาสนา และความเครียดของบุคคล

1.1.3 สิ่งเร้าแฝง หมายถึง ลักษณะของบุคคลซึ่งเป็นอยู่ในขณะนั้น และมีความเกี่ยวข้องหรือมีผลต่อสถานการณ์นั้นๆ เช่น ความเชื่อ ทศนคติ อุปนิสัย ประสบการณ์เดิม หรือบุคลิกเฉพาะตัวของบุคคล ผลของสิ่งเร้าแฝงต่อการปรับตัวของบุคคล อาจเป็นสิ่งตรวจสอบได้ยากหรือไม่ได้เลยก็ได้ (Fawcett อ้างใน จินตนา ยูนิพันธ์ 2529 : 163 - 164)

1.2 ระดับการปรับตัว (Adaptation level) คือ ความสามารถของบุคคลที่จะเผชิญกับสิ่งเร้าในขณะนั้น ทั้งที่เป็นสิ่งเร้าโดยตรง สิ่งเร้าร่วมและสิ่งเร้าแฝงซึ่งระดับการปรับตัวของบุคคลจะมีขอบเขตจำกัดของแต่ละบุคคล ขึ้นอยู่กับประสบการณ์การปรับตัวที่ผ่านมา ถ้าสิ่งเร้านั้นอยู่ในขอบเขต บุคคลก็จะปรับตัวได้ในทางบวก แต่ถ้าสิ่งเร้านั้นอยู่นอกขอบเขตจำกัด บุคคลนั้นก็ไม่สามารถปรับตัวได้ เช่น ระดับการปรับตัวของบุคคลต่ออากาศที่เปลี่ยนแปลงไป ขึ้นอยู่กับอุณหภูมิของอากาศในขณะนั้น ความชื้นในอากาศและประสบการณ์การปรับตัวต่ออากาศที่เปลี่ยนแปลงของบุคคลนั้น เป็นต้น

2. กระบวนการปรับตัว (Processes of adaptation) กลไกที่บุคคลใช้ในกระบวนการปรับตัว (Coping Mechanism) มี 2 วิธี และทั้ง 2 วิธี รอยถ้อยว่าเป็นระบบย่อยของระบบบุคคลที่มีการทำงานร่วมกัน ซึ่งได้แก่

2.1 กลไกการควบคุม (Regulator Mechanism) เป็นการทำงานของระบบประสาท ระบบต่อมไร้ท่อ และส่วนของการรับรู้และการตอบสนองที่ประสานกัน

2.2 กลไกการรับรู้ (Cognator mechanism) เป็นการทำงานในส่วน

ที่เป็นความสัมพันธ์ระหว่างจิตใจและสังคม เป็นการรับรู้ของบุคคลและกระบวนการถ่ายทอดข้อมูลในบุคคล ทำให้บุคคลเกิดการเรียนรู้ การตัดสินใจและอารมณ์

3. การแสดงออกของบุคคล (Effectors) การแสดงออก หรือปฏิกิริยาตอบสนองของบุคคลจากการทำงานของกลไกทั้ง 2 วิธี เป็นการแสดงออกตามแบบของการปรับตัวที่มีอยู่ 4 แบบ ด้วยกัน คือ (Roy, 1976 : 14 - 15)

3.1 การปรับตัวตามความต้องการด้านสรีระ เป็นการปรับตัวเพื่อรักษาความมั่นคงทางด้านสรีระ ซึ่งจะครอบคลุมความต้องการพื้นฐาน ในเรื่องต่อไปนี้

- การออกกำลังกาย
- อาหาร
- การขับถ่าย
- น้ำและอิเล็กโทรลัยท์
- ออกซิเจน
- การไหลเวียนของโลหิต
- การควบคุมอุณหภูมิ การรับความรู้สึก และระบบต่อมไร้ท่อ

3.2 การปรับตัวด้านการรับรู้เกี่ยวกับตนเอง (Self - concept) เป็นการปรับตัวแบบมุ่งที่จะรักษาความมั่นคงทางด้านจิตใจ (Psychic integrity) เป็นความเชื่อและความรู้สึกที่บุคคลมีต่อตนเองเกี่ยวกับความรู้สึกเชื่อมั่น การมองเห็นคุณค่าของตนเอง การยอมรับความเป็นจริง และความรู้สึกนี้เป็นสิ่งที่มีอิทธิพลต่อการแสดงออกของบุคคล การปรับตัวแบบนี้อาจแบ่งออกเป็น 2 แบบย่อย ดังนี้

3.2.1 การปรับตัวด้านการรับรู้เกี่ยวกับตนเองส่วนกายภาพ (Physical self) เป็นการปรับตัวในส่วนที่ เกี่ยวกับการยอมรับรูปร่างทางกายภาพของตน ซึ่งรวมถึงลักษณะเฉพาะตน การทำหน้าที่ของอวัยวะต่าง ๆ ของร่างกาย เรื่องเพศ ภาวะสุขภาพดีและความเจ็บป่วย และบุคลิกภาพของตน

3.2.2 การปรับตัวด้านการรับรู้เกี่ยวกับตนเองส่วนบุคคล (Personal self) เป็นการปรับตัวเกี่ยวกับตนเองในด้านต่างๆ ได้แก่

- ด้านศีลธรรมจรรยา (Moral - ethical self)

เป็นการรับรู้ของบุคคลเกี่ยวกับกฎเกณฑ์และค่านิยมทางสังคม ซึ่งรวมถึงค่านิยมทางศาสนา ขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรม ซึ่งบุคคลถือเป็นบรรทัดฐานในการตัดสินว่าสิ่งใดดีเลว ถูกหรือผิด ในการที่บุคคลรับรู้ตัวตนและเมตกฎเกณฑ์ หรือค่านิยมทางสังคม จะแสดงออกถึงความรู้สึกผิด เป็นบาป หรือตำหนิตัวเอง

- ด้านความมั่นคงในตนเอง (Self - consistency)

บุคคลจะพยายามดำรงไว้ซึ่งความรู้สึกมั่นคง หรือความสม่ำเสมอในตนเอง เพื่อก่อให้เกิดความมั่นคงทางความรู้สึก ภาวะใดก็ตามที่คุกคามความรู้สึกภายในตน เกิดความไม่แน่ใจในความมั่นคง หรือความปลอดภัยของตนเอง จะก่อก่อให้เกิดความวิตกกังวลขึ้น

- ด้านปณิธานและความคาดหวังในตนเอง (Self - ideal or expectation) เป็นความรู้สึกนึกคิด และความคาดหวังของบุคคลเกี่ยวกับตนเอง ตามที่บุคคลปรารถนาจะเป็น ทั้งนี้รวมถึงความคาดหวังที่บุคคลอื่นมีต่อตนด้วย หากไม่บรรลุตามที่คาดหวัง บุคคลจะรู้สึกหมดหวัง ท้อแท้ เบื่อหน่ายชีวิต ไม่มีกำลังกายและกำลังใจที่จะต่อสู้

- ด้านความรู้สึกมีคุณค่าในของตน (Self - esteem) หมายถึง ความรู้สึกที่ตนมีคุณค่าและได้รับการยอมรับยกย่องจากผู้อื่น ภาวะใดที่ก่อก่อให้เกิดความรู้สึกด้อยคุณค่า บุคคลจะต้องพยายามปรับความรู้สึกของตนเอง แต่จะสำเร็จหรือไม่ขึ้นอยู่กับระดับความเชื่อมั่น ความเข้าใจ ตลอดจนบุคลิกภาพโดยส่วนรวมของบุคคลนั้น

3.3 การปรับตัวด้านบทบาทหน้าที่ (Role function) เป็นการปรับตัวเพื่อให้เกิดความมั่นคงทางสังคม เป็นกระทำตามบทบาทที่สังคมคาดหวัง ได้อย่างเหมาะสม ซึ่งรอยได้ระบุแบบต่างๆ ของการกระทำตามบทบาทของแต่ละคนไว้ดังนี้

- บทบาทปฐมภูมิ (Primary Role) เป็นบทบาทตามระดับพัฒนาการของบุคคล ได้แก่ บทบาทเด็ก วัยรุ่น ผู้ใหญ่ และวัยชรา เป็นต้น

- บทบาททุติยภูมิ (Secondary Role) เป็นบทบาทตามสถานภาพของบุคคลในครอบครัว ที่ต้องกระทำในช่วงเวลานั้น ๆ เช่น บทบาทการเป็นสามี ภรรยา พ่อ แม่
- บทบาทตติยภูมิ (Tertiary Role) บทบาทนี้เป็นบทบาทชั่วคราวที่บุคคลแต่ละคนเลือกเพื่อให้บรรลุเป้าหมายบางอย่างในชีวิต

ในสถานการณ์ใดก็ตามที่บุคคลไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ตามบทบาทของตนได้ บุคคล จะต้องมีการปรับพฤติกรรมการปรับตัวตามบทบาทหน้าที่ซึ่งมีความบกพร่อง อาจพบได้ใน 3 ลักษณะ คือ

(1) การแสดงบทบาทไม่ตรงกับความรู้สึกที่เป็นจริง (Role - distance) หมายถึง การแสดงพฤติกรรมได้เหมาะสมกับบทบาทแต่ไม่ตรงกับความรู้สึกที่เป็นจริง เพื่อต้องการปกปิดสิ่งที่ตนรู้สึกไม่สบายใจ

(2) ความขัดแย้งในการแสดงบทบาท (Role - conflict) หมายถึง ความขัดแย้งที่เกิดจากการไม่สามารถแสดงพฤติกรรมให้เหมาะสมกับบทบาทของตนได้ เนื่องจากความคาดหวังของตนและความคาดหวังของผู้อื่นที่มีต่อบทบาทนั้นๆ ไม่ตรงกัน

(3) ความล้มเหลวในการแสดงบทบาท (Role - failure) หมายถึง ภาวะที่บุคคลไม่สามารถแสดงบทบาทของตนเองได้เลย

3.4 การปรับตัวด้านความสัมพันธ์พึ่งพาระหว่างกัน (Interdependent relations) มีเป้าหมายเพื่อความมั่นคงทางสังคมของบุคคล การพึ่งพาระหว่างกัน หมายถึง สมดุลระหว่างการเป็นตัวของตัวเองและการพึ่งพาผู้อื่น ในสัมพันธ์ภาพระหว่างบุคคล พฤติกรรม การพึ่งพาผู้อื่นครอบคลุมพฤติกรรม ต่อไปนี้ คือ การขอความช่วยเหลือ การแสวงหาความสนใจและการแสวงหาความรัก พฤติกรรมการเป็นตัวเอง ซึ่งครอบคลุมพฤติกรรมการริเริ่ม การต่อสู้อุปสรรคการแสวงหาความพึงพอใจจากการทำงานและการดำรงชีวิต พฤติกรรมที่แสดงถึงความบกพร่องในการปรับตัวด้านนี้ แสดงออกเป็น 2 ลักษณะ คือ

- (1) พฤติกรรมการพึ่งพาอาศัยผู้อื่นไม่เหมาะสม (Dysfunction dependence) คือ ต้องการความช่วยเหลือจากผู้อื่นมากเกินไปจนความจำเป็น

(2) พฤติกรรมการพึ่งตนเองไม่เหมาะสม
(Dysfunction independence) ซึ่งจะก่อให้เกิดอันตรายต่อตนเองได้เช่นกัน

นอกจากนั้นแบบของการปรับตัวทั้ง 4 แบบนั้นมีความสัมพันธ์กัน รอยได้ระบุข้อเสนอดังๆ ที่แสดงถึงความสัมพันธ์กัน (Roy อ้างใน จินตนา ยูนิพันธ์, 2529, หน้า 170-171) ได้แก่

1. การเปลี่ยนแปลงในสิ่งแวดล้อมภายในและภายนอก อาจมีส่วนเกี่ยวข้องกับแบบของการปรับตัวมากกว่าหนึ่งแบบพร้อมๆ กันก็ได้
2. พฤติกรรมการปรับตัวหนึ่งพฤติกรรม อาจเป็นการแสดงออกของการไม่มีประสิทธิภาพของการปรับตัวมากกว่าหนึ่งแบบ
3. แบบของการปรับตัวแต่ละแบบ อาจจะทำเป็นเสมือนสิ่งเร้าโดยตรง สิ่งเร้าร่วม หรือสิ่งเร้าแฝง ของแบบการปรับตัวแบบอื่นก็ได้

2. แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการควบคุมสังคม

เนื่องจากมนุษย์ต้องอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่ม มนุษย์จึงได้ชื่อว่าเป็นสัตว์สังคม เป็นสัตว์ที่ต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน และตอบสนองความต้องการต่างๆ ซึ่งกันและกัน เช่น ตั้งแต่วัยทารกมนุษย์ก็ต้องได้รับการเลี้ยงดูจากพ่อแม่หรือผู้ใหญ่เพื่อความอยู่รอด เมื่อมนุษย์เติบโตจากวัยเด็กสู่วัยผู้ใหญ่และเข้าไปอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่ม ก็มีการพึ่งพาอาศัยกันภายในกลุ่ม ช่วยให้แต่ละคนสามารถดำรงชีพออยู่ร่วมกันได้ ในการอยู่ร่วมกันของมนุษย์จึงต้องมีข้อตกลงการกระทำระหว่างกัน ซึ่งทำให้เกิดความสงบสุขในการอยู่ร่วมกัน ผลของการกระทำระหว่างกันส่วนใหญ่ของมนุษย์นี้เองที่ทำให้เกิดขนบธรรมเนียม จารีต ประเพณี และมาตรฐานความประพฤติของสมาชิกในสังคม และถ้าหากมีการฝ่าฝืนข้อตกลงของสังคมก็มีบทลงโทษซึ่งเป็นที่ยอมรับร่วมกัน จนกระทั่งเกิดการ

พัฒนาเป็น กฎระเบียบและกฎหมายต่าง ๆ ทั้งนี้เพื่อควบคุมให้สมาชิกของสังคมสามารถดำรงชีวิตร่วมกัน ได้สงบสุข

ในแต่ละสังคมจะมีขนบธรรมเนียม จารีต ประเพณี กฎ ระเบียบ ข้อห้าม หรือ ข้อควรปฏิบัติแตกต่างกันไปตามสภาพสิ่งแวดล้อมของสังคมนั้นๆ เช่น ในชุมชนชนบทที่มีวิถีชีวิต ความเชื่อ ความเป็นอยู่ ขนบธรรมเนียม จารีต ประเพณี ที่แตกต่างกันไป ทั้งนี้เพื่อความอยู่รอดของสังคมนั้นๆ และสิ่งเหล่านี้ก็จะถูกถ่ายทอดโดย ผู้นำชุมชนผู้อาวุโส บิดามารดา ไปสู่รุ่นลูกรุ่นหลาน โดยผ่านกระบวนการขัดเกลาทางสังคม ซึ่ง สุกฤษดา สุภาพ (2523, 52 - 54) กล่าวว่า กระบวนการขัดเกลาทางสังคม มีส่วนสำคัญที่ทำให้คนซึ่งได้ชื่อว่าเป็นสัตว์สังคม นั้น จำเป็นต้องผ่านกระบวนการเรียนรู้ หรือการขัดเกลาทางสังคม และสถาบันพื้นฐานที่สำคัญ ในการทำหน้าที่ขัดเกลาทางสังคมเป็นสถาบันแรกคือ สถาบันครอบครัว ซึ่งจะสามารถถ่ายทอด วัฒนธรรม (ค่านิยม ความเชื่อ) และหล่อหลอมให้สมาชิกในครอบครัวสามารถอยู่ในสังคมได้อย่างเหมาะสมและสังคมจะมีส่วนสร้างความตระหนัก ความประทับใจ คุณค่าทางวัฒนธรรมและแบบแผนพฤติกรรมต่างๆ เพื่อให้บุคคลได้เป็นสมาชิกของสังคมอย่างแท้จริง นั่นคือสังคมจะเปลี่ยนสภาพของบุคคล จากด้านชีววิทยามาเป็นบุคคลของสังคม การจะเป็นบุคคลของสังคมได้ จะต้องมียุคคลิกภาพหรือความเชื่อ คุณค่าและลักษณะต่างๆ ที่บุคคลมีอยู่ อันเป็นผลผลิตที่ได้จากการอยู่ร่วมกันในสังคม ซึ่งสามารถจัดลำดับขั้นตอน เรื่องของมนุษย์กับกระบวนการขัดเกลาทางสังคมไว้ ดังนี้

ขั้นแรก ทารกแรกเกิด เป็นพวกเข้าข้างตนเอง (Egocentric) ซึ่งยังไม่รู้ความเป็นไปของโลก และยังไม่รู้ว่าตัวเองกับสิ่งแวดล้อมนั้นต่างกันอย่างไร

ขั้นที่สอง เริ่มมีความสัมพันธ์ทางสังคมกับผู้อื่น โดยเฉพาะกับสมาชิกภาพในครอบครัว

ขั้นที่สาม ค่อย ๆ เรียนรู้ความคิดของผู้อื่น และเรียนรู้ที่จะปรับพฤติกรรมของตนตามที่คาดหวังไว้ และเรียนรู้บทบาทของผู้อื่น

ขั้นที่สี่ เรียนรู้บรรทัดฐานของสังคมอย่างไม่เป็นทางการ จากกลุ่มเพื่อนฝูง และได้รับอิทธิพลจากองค์การทางสังคม ที่ให้ความรู้อย่างเป็นทางการ เช่น โรงเรียน

ขั้นที่ห้า บุคคลจะต้องเติบโตโดยผ่านการขัดเกลาทางสังคมทางอ้อม ที่สำคัญ คือ ได้รับรู้สัญลักษณ์ต่างๆ ของวัฒนธรรม โดยผ่านทางสื่อมวลชนต่างๆ เช่น หนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ ภาพยนตร์ เป็นต้น ทำให้บุคคลได้รับการเรียนรู้มากขึ้น ตามแนวทางที่สังคมกำหนด และทำให้สาระสำคัญของวัฒนธรรมฝังลึกอยู่ในบุคคลนั้น

ขั้นตอนสุดท้าย เมื่อบุคคลถูกอบรมขัดเกลา บุคคลนั้นจะถ่ายทอดวัฒนธรรมให้แก่อนุชนรุ่นหลัง การขัดเกลาของสังคมในทุกสังคมจึงมีอยู่ไม่ขาดสาย จากชั่วอายุหนึ่ง ไปยังอีกชั่วอายุหนึ่ง

กระบวนการขัดเกลาทางสังคมที่กล่าวมานี้ ล้วนเป็นลักษณะพื้นฐานทางสังคมวิทยาร่วมกันบางประการ คือ การขัดเกลาทางสังคมของมนุษย์ ช่วยสร้างบุคลิกภาพ ดังนั้นบุคลิกภาพจึงมิใช่เป็นมรดกสืบทอดทางชีววิทยา โดยมีครอบครัวเป็นตัวเชื่อมหรือมีบทบาทสำคัญในการขัดเกลา และมีบทบาททางสังคมเป็นข้อต่อที่เปรียบเสมือนการใส่กฏูแจะระหว่างปัจเจกชนกับสังคม ที่ทำให้บุคคลสามารถติดต่อสัมพันธ์กันได้ ฉะนั้นครอบครัวจึงเป็นหน่วยสำคัญที่สุดในการขัดเกลาทางสังคม และส่งผลต่อระบบความคิด ความเชื่อ ค่านิยม ต่างๆ

อย่างไรก็ตามพฤติกรรมต่างๆ ของมนุษย์ ที่ผ่านกระบวนการขัดเกลาทางสังคมย่อมขึ้นอยู่กับ การควบคุมทางสังคม (Social control) ซึ่งตามปกติแล้วพฤติกรรมของมนุษย์จะเป็นไปตามสิ่งที่สังคมนั้น ๆ ยอมรับหรือคนส่วนมากยึดถือปฏิบัติ เช่น ขนบธรรมเนียม ประเพณี เป็นต้น อุกฤษ์ หิรัญโต (2526, หน้า 175 - 177) ได้แบ่งการควบคุมทางสังคมออกเป็น 2 ประเภทคือ ควบคุมโดยตั้งใจและเด็ดขาด และควบคุมโดยไม่ตั้งใจและไม่เด็ดขาด การควบคุมโดยตั้งใจและเด็ดขาดนั้นได้แก่ การควบคุมโดยกฎหมาย ส่วนการควบคุมโดยไม่ตั้งใจและไม่เด็ดขาดนั้นได้แก่ การควบคุมโดยจารีตประเพณี ขนบธรรมเนียม ศาสนา ศีลธรรม วัฒนธรรม ความเชื่อต่าง ๆ นอกจากนี้ นักสังคมวิทยายังมองเหตุการณ์ในสังคม โดยสนใจบุคคลที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ ในฐานะที่บุคคลได้รับอิทธิพลมาจากวัฒนธรรมรูปแบบต่างๆ ซึ่งวัฒนธรรมนั่นเอง

เป็นเครื่องปรุงแต่งพฤติกรรมของบุคคล เราจะเห็นได้ว่า ความรู้สึก ความประพฤติ และการแสดงอาการของคนในสังคมใดสังคมหนึ่ง จะมีรูปแบบคล้ายๆ กันซึ่งจะแสดงออกมาในรูป ภาษา ศิลปะ ความเชื่อ ระเบียบ ประเพณี แต่เนื่องจากความประพฤติ หรือการแสดงออกของบุคคลไม่ลงรูป หรือไม่ไปในแนวทางเดียวกันโดยสมบูรณ์ ทั้งนี้เพราะ บุคคลมีลักษณะแตกต่างกันในด้านจิตใจ ลักษณะทางร่างกาย บุคลิกภาพ ตลอดจนสิ่งแวดล้อม บุคคลบางคนจึงมีพฤติกรรมผันแปรไปจากทัศนสถานความประพฤติ ซึ่งกลายเป็นการกระทำที่ผิดระเบียบแบบแผน หรือลักษณะที่สังคมส่วนใหญ่ไม่ยอมรับ

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ได้นำการควบคุมทางสังคมทั้ง 2 ลักษณะมาใช้ทำการศึกษา โดยเฉพาะลักษณะการควบคุมทางสังคมโดยไม่ได้ตั้งใจและไม่เด็ดขาด มีอยู่ในกลุ่มปฐมภูมิ เช่น กลุ่มครอบครัว กลุ่มญาติ กลุ่มเพื่อน เป็นต้น ซึ่งกลุ่มเหล่านี้จะมีขนาดเล็ก ความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกจะเป็นแบบกันเอง การควบคุมทางสังคมจะเป็นในรูปแบบไม่เป็นทางการ เกิดขึ้นเอง แต่มีอิทธิพลมาก ควบคุมอย่างได้ผล คือ ทำให้เกิดบรรทัดฐานต่างๆ ที่ใช้ควบคุมพฤติกรรม และการแสดงออกของผู้คนในสังคม ซึ่งทำให้เกิดพฤติกรรมของสมาชิกในสังคมที่แตกต่างกันไป

3. แนวคิดเกี่ยวกับหญิงอาชีพพิเศษ

โสภณทัต ใน โลกตะวันตกและตะวันออกเกิดขึ้นตั้งแต่ยุคดึกดำบรรพ์ ได้เจริญเติบโตควบคู่กับอารยธรรมของมนุษย์ กลายเป็นอาชีพที่มีความมั่นคง ทั้งยังเข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้องกับการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมของมนุษย์ ในระยะแรก ๆ ไม่มีผู้สนใจศึกษาปัญหาของโสภณทัตมากนัก หลังสงครามโลกครั้งที่สอง องค์การสหประชาชาติได้เริ่มนำเอาปัญหาเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนของประชากรโลกขึ้นมาพิจารณาทบทวน และรณรงค์ให้ความสำคัญในเรื่องสิทธิมนุษยชนของหญิงและเด็กโดยเน้นการยกระดับสถานภาพของหญิง ให้สูงขึ้น สหประชาชาติจึงได้ออกประกาศเรียกว่า ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal declaration of human rights)

มอบให้เป็นหน้าที่ของคณะกรรมการในการจัดปัญหาและลดจำนวนโสเภณี ทั้งยังให้มีมาตรการ ระงับการค้าตัวคน และการแสวงหาประโยชน์อันมิชอบธรรมจากโสเภณีทั้งนี้ เพื่อเป็นการส่งเสริม เกียรติภูมิและคุณค่าแห่งความเป็นมนุษย์

หลังจากที่สหประชาชาติได้เป็นผู้นำในการกระตุ้นเรื่องสิทธิมนุษยชน ประเทศต่างๆ เริ่มสนใจศึกษาค้นคว้าปัญหาโสเภณีอย่างจริงจัง นักวิชาการในแขนงต่างๆ ได้เริ่มเสนอแนวคิด และทฤษฎีเพื่ออธิบายถึงสาเหตุ สภาพการณ์ และภูมิหลังของโสเภณีในแง่มุมต่างๆ อันจะนำไปสู่ การแก้ไขปัญหาโสเภณี เช่น นักสังคมวิทยาและนักจิตวิทยา ได้อธิบายว่าการกระทำของมนุษย์ แต่ละคนมีชีวิตจิตใจ ความคิด และอารมณ์สัมพันธ์กับการเรียนรู้และรับรู้ จึงทำให้พฤติกรรม การประพฤติกและปฏิบัติแตกต่างกันออกไป ทั้งนี้เพราะความนึกคิด (Self concept) ไม่ เหมือนกันในด้านต่าง ๆ ทฤษฎีว่าด้วยการเกิดความนึกคิดของ Kinch ได้ชี้ให้เห็นว่าการที่ผู้ หนึ่งตัดสินใจค้าประเวณีเนื่องจากสาเหตุแห่งการเกิดความนึกคิดของแต่ละคนที่มีพื้นฐานการรับรู้ถึง วิธีที่คนอื่นตอบสนองต่อในด้านต่างๆ ก่อให้เกิดความรู้สึกในเรื่องค่านิยม (Value) ที่แตกต่างกัน การศึกษาจะทำให้บุคคลมีความรู้สึกนึกคิดในด้านสติปัญญา (Self experience) และอุปนิสัย ไม่เหมือนกัน นอกจากนี้ความสัมพันธ์ต่อบุคคลอื่นจะทำให้เกิดการเลียนแบบ เมื่อพบว่าผู้ที่ติดต่อ สัมพันธ์ด้วยนั้นประสบความสำเร็จในอาชีพค้าประเวณี ซึ่งจะปรากฏในรูปของความร่ำรวย และ การแต่งกายที่สวยงาม เป็นต้น

จากพื้นฐานความรู้สึกนึกคิดดังกล่าว นักจิตวิทยาได้พยายามทำการศึกษาวิเคราะห์สภาพ จิตของมนุษย์ โดยเอาความรู้ทางจิตวิทยามาศึกษาควบคู่กับนักสังคมมานุษยวิทยา ในลักษณะของ วัฒนธรรมและกระบวนการทางสังคม เพราะถือว่าระบบวัฒนธรรมและสังคมเป็นพื้นฐานที่มีอิทธิพล ต่อระบบทางจิตใจที่จะแสดงพฤติกรรมใดพฤติกรรมหนึ่งออกมา โดยศึกษาองค์ประกอบที่สำคัญของ บุคคล 2 ประเภท คือ สิ่งที่ดีกับบุคคลมาแต่กำเนิด ได้แก่ ความต้องการซึ่งเป็นปัจจัยหลัก ในการดำรงชีพ และสัญชาตญาณที่ได้รับจากการอบรมขัดเกลาทางสังคมที่ประกอบขึ้นมาเป็นตัวคน

ฉะนั้นจึงมีการศึกษาทฤษฎีอัตตา (Self theory) ซึ่งเน้นให้เห็นถึงพฤติกรรมของคนอื่นเป็นส่วนหนึ่งของทฤษฎีบุคลิกภาพจากทัศนะของ Mead มนุษย์จะมีความสามารถในการคำนึงถึงบทบาทของผู้อื่น ดังนั้นความนึกคิดจะค่อยๆ พัฒนาเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับผู้อื่น โดยคำนึงถึงหน่วยงานทางสังคมเป็นปัจจัยสำคัญ

จากการศึกษาวิเคราะห์งานวิจัยของกลุ่มต่าง ๆ พบว่าสิ่งที่ทำให้ผู้หญิงไทยมีอาชีพเป็นโสเภณี สรุปลงสาเหตุสำคัญได้ 4 ประการ คือ สาเหตุทางส่วนบุคคล สาเหตุทางสังคม สาเหตุทางเศรษฐกิจ และสาเหตุทางการเมือง และการปกครอง

สาเหตุทางส่วนบุคคล ได้แก่ การขาดการศึกษาอบรม ความผิดปกติทางร่างกายและจิตใจ สภาพของครอบครัวที่ขาดความอบอุ่น

สาเหตุทางสังคมไทยที่มีส่วนผลักดันให้ผู้หญิงที่ขาดการศึกษาหันไปยึดอาชีพโสเภณี ได้แก่ อิทธิพลของการนิยมวัตถุนิยม (Materialism) ค่านิยมในระบบพหุภรรยา (Polygamy) และค่านิยมในการมองผู้หญิง เป็นเพียงสัญลักษณ์ทางเพศ โดยมีได้คำนึงถึงศักดิ์ศรีและคุณค่าที่เท่าเทียมกันของมนุษย์

สาเหตุทางเศรษฐกิจ ได้แก่ ความยากจน และอิทธิพลของระบบทุนนิยมที่ผู้หญิงกลายเป็นสินค้า สามารถซื้อขายแลกเปลี่ยนด้วยเงินตรา

ส่วนสาเหตุทางการเมืองและการปกครอง ที่ทำให้โสเภณีไทยขยายตัวเพิ่มมากขึ้นทุกวันนี้ คือ นโยบายของรัฐที่ส่งเสริมอาชีพนี้ทั้งทางตรงและทางอ้อม ในอดีตรัฐบาลไทยรับรองอาชีพนี้ว่าเป็นสิ่งที่ถูกต้องตามกฎหมาย และมีการเรียกเก็บภาษี แต่เมื่อสหประชาชาติเริ่มรณรงค์เพื่อจำกัดและแก้ไขปัญหาโสเภณี รัฐบาลไทยจึงได้ตราพระราชบัญญัติปราบการค้าประเวณี พ.ศ. 2503 ซึ่งมีผลบังคับใช้ถึงปัจจุบัน แต่ปรากฏว่ารัฐบาลมิได้เอาจริงเอาจังการบังคับใช้ พ.ร.บ. ฉบับนี้มากนัก ในทางตรงกันข้าม กลับส่งเสริมอาชีพนี้อย่างกว้างขวางในทางอ้อม กล่าวคือ รัฐบาลไทยได้เน้นนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยว โดย พยายามชักชวนชาวต่างประเทศเข้ามาท่องเที่ยวในประเทศไทยมากขึ้นนั้น ได้มีนักธุรกิจบางกลุ่ม ได้อาศัยผลพลอยได้ ของการท่องเที่ยว

โดยพยายามชักชวนให้นักท่องเที่ยวชายเข้ามาเป็นกลุ่ม ซึ่งเน้นหนักในการให้บริการทางเพศ โดยมีหญิงไทยเป็นแรงดึงดูดใจ นักท่องเที่ยวที่เรียกกันว่า Sex Tour เป็นต้น

จากสาเหตุที่สำคัญ 4 ประการข้างต้น ทำให้กิจกรรมโสเภณีของประเทศไทยขยายตัวอย่างรวดเร็ว มีความซับซ้อน และขยายขอบข่ายกว้างขวางทั้งภายในและภายนอกประเทศ ประมาณกันว่าในปัจจุบันโสเภณีในประเทศไทยมีจำนวนมากถึง 700,000 - 1,000,000 คน โสเภณีเด็กอีกประมาณ 20,000 คน

นอกจากนี้ยังมีการมองปัญหาโสเภณีทางด้านกฎหมายมีอยู่ 2 แนวคิด ซึ่งขัดแย้งกัน แนวคิดแรกเห็นว่าไม่ควรให้มีการจดทะเบียนโสเภณี โดยให้เหตุผลว่าหากยอมรับว่าโสเภณีเป็นอาชีพที่ถูกกฎหมายแล้ว จะทำให้เกิดสถานการณ์การค้าประเวณีเกิดขึ้น จำนวนโสเภณีก็จะเพิ่มมากขึ้น ซึ่งจะมีผลร้ายต่อสตรีวัยรุ่น เพราะจะทำให้เกิดขบวนการล่อลวง และลักพาที่สำคัญคือ การจดทะเบียนโสเภณีเป็นเสมือนการประทับตราในตัวของสตรีว่าเป็นหญิงโสเภณีไปชั่วชีวิต ซึ่งขัดกับหลักสิทธิมนุษยชน แนวคิดที่สองเห็นว่าควรให้มีการจดทะเบียนโสเภณีอย่างถูกต้องตามกฎหมาย ฝ่ายนี้ให้เหตุผลว่าโสเภณีเป็นความชั่วร้ายที่จำเป็น เมื่อไม่สามารถขจัดปัญหาโสเภณีให้หมดไปได้ก็ควรยอมรับ เพื่อรัฐจะได้เข้าไปควบคุมดูแล และแก้ไขปัญหานี้อย่างใกล้ชิด ทั้งยังเป็นการป้องกันการรีดไถของเจ้าพนักงานที่ทุจริต

สำหรับแนวคิดในการแก้ไขปัญหาโสเภณีไทยนั้น ผู้ศึกษาและกลุ่มนักวิจัยต่าง ๆ ให้ความเห็นในประเด็นคล้ายคลึงกันคือ เสนอว่าควรแก้ไขปัญหานี้จากสาเหตุที่ทำให้เกิดปัญหาโดยรัฐบาลจะต้องเป็นกลไกที่สำคัญยิ่งในการเปลี่ยนแปลงและปรับปรุงโครงสร้างทางการเมือง เศรษฐกิจ และค่านิยมในสังคมบางประการ รัฐจะต้องเห็นความสำคัญของปัญหานี้ และเริ่มต้นแก้ไขปัญหาย่างเข้มงวด วัตถุประสงค์ และเอาจริงเอาจัง หลากๆ ฝ่ายก็พร้อมที่จะให้ความร่วมมือเชื่อกันว่า หากรัฐบาลทำงานให้มีประสิทธิภาพก็จะสามารถฟันฝ่าอุปสรรค และบรรลุผลสำเร็จได้ดี

4. ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

โกมินทร์ ชาวนาใต้ (2531) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง การปรับตัวด้านเศรษฐกิจ และจิตใจของลูกจ้างนิการที่ได้รับอุบัติเหตุจากการทำงาน : ศึกษาเฉพาะกรณีลูกจ้างนิการที่ได้รับการฟื้นฟูสมรรถภาพจากศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพคนงาน กรมแรงงาน ผลการศึกษาสรุปได้ ดังนี้

1. ลูกจ้างนิการและสมาชิกครอบครัวต่างเห็นว่า ลูกจ้างนิการมีการปรับตัวดีในด้าน เศรษฐกิจและสังคม แต่ด้านจิตใจนั้นปรากฏว่า มีการปรับตัวได้ในระดับที่ไม่น่าพอใจ
2. นายจ้างส่วนใหญ่ให้ความเห็นว่า ลูกจ้างนิการสามารถปรับตัวได้ดีในการทำงาน ส่วนในเรื่องพึงพอใจในการทำงานนั้นพบว่าลูกจ้างส่วนใหญ่พึงพอใจในการทำงาน
3. ความสามารถในการปรับตัวด้านเศรษฐกิจของลูกจ้างนิการที่ผ่านการฟื้นฟูสมรรถภาพแล้วมีความสัมพันธ์กับความพึงพอใจต่อการอยู่ในครอบครัวและการทำงาน

รัชณี ตริยตริงค์โกศล (2533) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง การศึกษาปัจจัยที่มีผล ต่อการปรับตัวด้านอาชีพของผู้รับบริการจัดหางาน ศึกษาเฉพาะกรณีสตรีภาคเหนือที่ผ่านการฝึกอบรมวิชาชีพและรับบริการจัดหางานจากกรมประชาสัมพันธ์ โดยศึกษาข้อมูลทางสังคม สภาพการทำงาน สภาพปัญหา และปัจจัยที่มีผลต่อการปรับตัวด้านอาชีพของผู้รับบริการจัดหางาน ผล การศึกษานำเสนอ ผลสรุป 2 ประการใหญ่ๆ คือ ด้านข้อเท็จจริง และความคิดเห็นของผู้ รับบริการจัดหางาน และด้านข้อเท็จจริงและความคิดเห็นของนายจ้างที่ได้รับผู้รับบริการจัดหางาน เข้าทำงาน ส่วนผลการศึกษาด้านความคิดเห็นเกี่ยวกับการปรับตัวพบว่า ส่วนใหญ่แสดงถึง ความสามารถในการปรับตัวด้านอาชีพได้ดี โดยมีความคิดเห็นว่าเป็นต้องปรับตัวเมื่อมาทำงาน ในโรงงาน แม้ว่าสภาพการทำงานจะไม่เป็นดังที่คาดหวังก็ยังคงสามารถทำงานต่อไปได้ และ ปัจจัยส่วนบุคคล อันประกอบด้วย อายุ ระดับการศึกษา จำนวนพี่น้อง ผลการสอบระยะเวลา การทำงาน รายได้จากการทำงาน ภาวะรับผิดชอบต่อครอบครัว และความพอใจในงานมีผลต่อ การปรับตัวด้านอาชีพใน 4 ลักษณะ คือ การปรับตัวด้านการทำงาน การปรับตัวเข้ากับเพื่อน

ร่วมงานและหัวหน้าควบคุม การปรับตัวเข้ากับกฎระเบียบระบบบริหารงานของโรงงาน และการปรับตัวเข้ากับสวัสดิการของโรงงาน

ชำนาญ จันทร์เรือง (2536) ได้วิจัยถึงบทบาทของทางราชการในการแก้ไขปัญหา โสภณี : กรณีศึกษาเปรียบเทียบจังหวัดพะเยาและจังหวัดเชียงราย ผลของการศึกษาพบว่า ปัญหาทั่วไปของโสภณี และบทบาทในการแก้ไขปัญหของทางราชการทั้งสองจังหวัด มีความคล้ายคลึงกัน คือ ปัจจัยที่เป็นสาเหตุให้เกิดปัญหาโสภณีคือ ปัจจัยด้านสังคม ได้แก่ ค่านิยมและลัทธิบริโภคนิยม ปัจจัยทางเศรษฐกิจได้แก่ความยากจนและรายได้ต่ำ และปัจจัยทางการเมืองได้แก่ นโยบายของรัฐและบทบาทของเจ้าหน้าที่ของรัฐส่วนบทบาทของทางราชการขึ้นอยู่กับความเอาใจใส่ของแต่ละบุคคลเป็นหลัก และพบว่ายัง ไม่มีหน่วยงานที่รับผิดชอบเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหา โสภณีโดยตรงเป็นเพียงงานฝากเท่านั้น การจัดสรรงบประมาณ ไม่ชัดเจนและการทำงาน เป็นการแก้ปัญหาที่ปลายเหตุมากกว่า ประกอบกับทัศนคติของข้าราชการส่วนใหญ่คิดว่าปัญหา โสภณี เป็นปัญหาที่แก้ไขไม่ได้ ลักษณะของการดำเนินการแก้ไขจึงดำเนินไปเรื่อยๆ มากกว่าที่จะถือ เป็นงานที่ต้องแก้ไขโดยเร่งด่วน

พศิน แดงจวง (2538) ได้ประเมินโครงการสร้างชีวิตใหม่ให้สตรีชนบท ซึ่งมีกลุ่มเป้าหมายประกอบด้วยเยาวยุติและสตรีที่เคยมีอาชีพขายบริการ พบว่า สตรีที่เข้าร่วมโครงการส่วนใหญ่คือ เยาวยุติ ในขณะที่สตรีที่เคยขายบริการทางเพศเข้าร่วมโครงการจำนวนน้อยและไม่สามารถปรับตัวให้เข้ากับรายได้ที่จำกัดและไม่แน่นอนได้ นอกจากนี้ พศิน แดงจวง (2538) ในงานวิจัยประเมินผลโครงการรณรงค์ด้านการค้าประเวณี ยังพบข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของสตรีที่เคยมีอาชีพโสภณีว่า มีสตรีจำนวนมากได้นำเงินมาประกอบอาชีพธุรกิจอื่นๆ หลังจากเลิกจากการประกอบอาชีพขายบริการทางเพศ เช่น เปิดร้านอาหาร บั๊มน้ำมัน และเป็นจำนวนมากที่ได้บริจาคเงินให้แก่สาธารณกุศล เป็นเงินจำนวนมากอีกด้วย

นอกจากนั้น สุจิตรา ประยูรพิทักษ์ (2520) ได้ศึกษาการปรับตัวในทางเศรษฐกิจ การเมือง สังคม และวัฒนธรรม ของชุมชนชาวเข่า ซึ่งพอสรุปได้ดังนี้

1. การปรับตัวในทางเศรษฐกิจ ได้มีการปรับตัวและเปลี่ยนแปลงมากและมากกว่าทุกๆ ด้าน ทั้งนี้เนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจเป็นปัจจัยที่สำคัญต่อผลการดำเนินชีวิตและความคงอยู่ของชาวเข่า
2. การปรับตัวในทางการเมือง ได้มีการเปลี่ยนแปลงด้านการปกครอง เพียงเล็กน้อย เนื่องจากรัฐบาลเป็นผู้กำหนดให้มีขึ้น จึงเป็นการเปลี่ยนแปลงเพียงรูปแบบภายนอก ซึ่งทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในด้านความสัมพันธ์ และการจัดการปกครองแบบดั้งเดิมบ้าง ในบางด้านเท่านั้น
3. การปรับตัวในทางสังคมและวัฒนธรรม ได้มีการเปลี่ยนแปลงเพียงเล็กน้อย เนื่องจากขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมของชาวเข่า ส่วนใหญ่ยังคงทำหน้าที่สนองความต้องการที่สำคัญมางอย่างให้แก่ชาวเข่าได้อย่างดี
4. การปรับตัวในด้านอนามัย ได้มีการเปลี่ยนแปลงค่อนข้างมาก ทั้งนี้เนื่องจากมีปัจจัยเสริมหลายประการ เช่น หน่วยงานต่างๆ ของรัฐบาลและเอกชนให้ความช่วยเหลือ
5. การปรับตัวในด้านการศึกษา ได้มีการเปลี่ยนแปลงค่อนข้างมาก เนื่องจากมีปัจจัยเสริมที่มาจากการศึกษาจากศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขา
6. การปรับตัวในด้านศาสนา และความเชื่อ มีการเปลี่ยนแปลงและปรับตัวน้อยมาก หรือแทบจะ ไม่มีการเปลี่ยนแปลงเลย ทั้งนี้เพราะศาสนาและความเชื่อของชาวเข่ายังคงทำหน้าที่สนองความต้องการส่วนใหญ่ของชาวเข่าได้เป็นอย่างดี

งานศึกษานุมิหลังทางสังคมของหญิงอาชีพบริการพิเศษ ของประติพันธ์ สติวงศ์ (2534) พบว่าปัจจัยด้านสังคม วัฒนธรรม ความเชื่อ จารีตประเพณีต่างๆ ได้เข้ามามีอิทธิพลต่อการก้าวเข้าสู่อาชีพนี้โดยชุมชนได้ถูกรอบงำจากวัฒนธรรมภายนอก ซึ่งถือวัตถุเป็นใหญ่ ทำให้คุณค่าของวัฒนธรรมเดิมสูญเสียบไป แม้ว่าวัฒนธรรมบางอย่างจะยังคงมีอยู่แต่ก็เป็นเพียงการปฏิบัติทางด้านพิธีกรรมเท่านั้น และยังได้นำไปปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับค่านิยมใหม่ นอกจากนี้ความเชื่อ

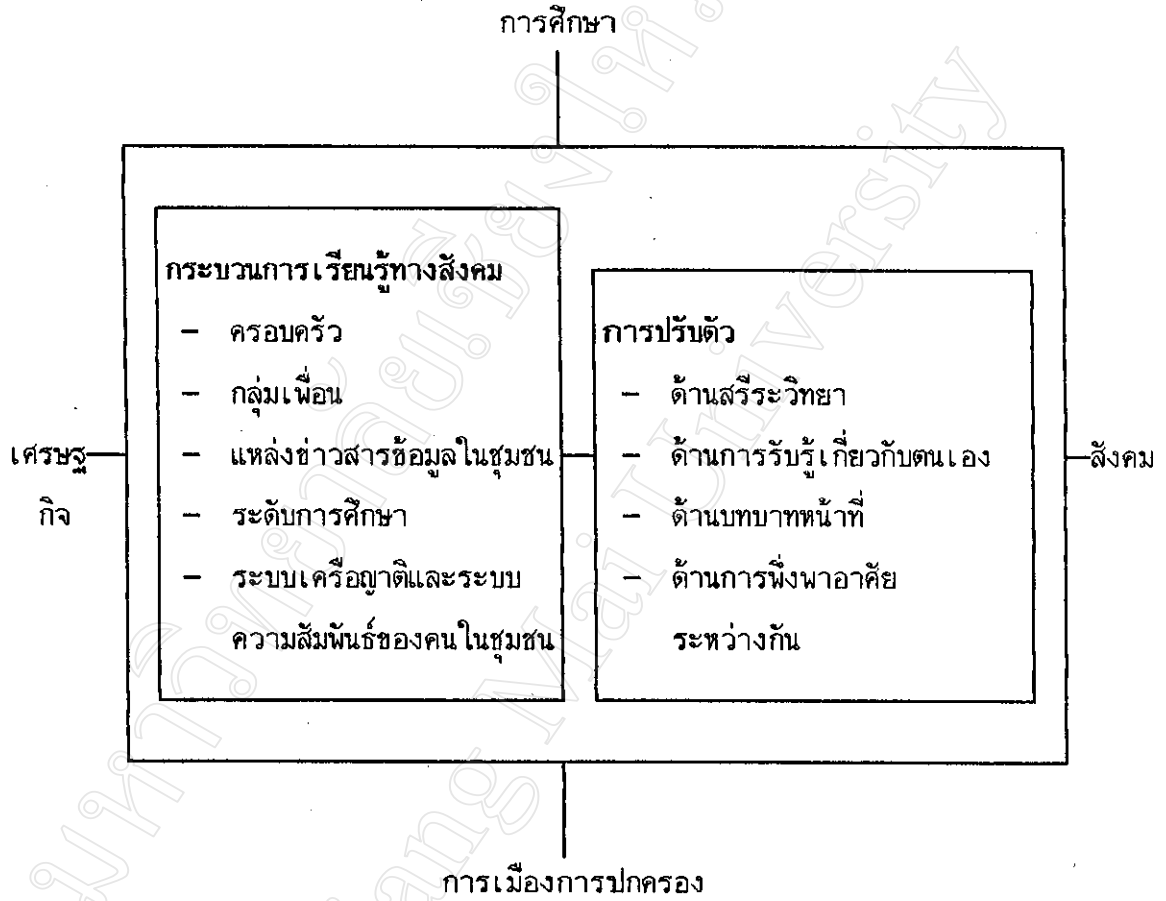
ค่านิยมด้านบรรทัดฐานทางเพศของหญิงและชาย ยังเป็นเครื่องสนับสนุนให้หญิงถูกลดบทบาทหรือ สิทธิต่างๆ ให้ด้อยกว่าชาย แม้แต่การยอมเสียสละตัวเองเพื่อความสุขของครอบครัว โดยถือว่าเป็น การแสดงความกตัญญู รู้คุณต่อบิดา - มารดา สำหรับระบบคิดเรื่องศักดิ์ศรีของครอบครัวที่มี สมาชิกไปขายบริการพิเศษนั้น แม้ว่าครอบครัวเหล่านั้นยังให้ความสำคัญในเกียรติภูมิแห่งตนเอง และเชื่อว่าการไปประกอบอาชีพดังกล่าวเป็นสิ่งไม่ดี ไม่งาม ผิดจารีตประเพณี แต่การที่สะท้อน ภาพออกมาเป็นความนิยมชมชอบ การยอมรับเห็นดีเห็นงามนั้น เป็นเสมือนฉากลวงตาเพื่อปกปิด ความสำนึกที่แท้จริง

นอกจากนี้ ศุภีมาน นฤมล (2530) ได้ศึกษาถึงกระบวนการกลายเป็นหมอนวด พบว่า กระบวนการขัดเกลาเชิงอาชีพของสถานบริการอบ อบ นวด เป็นกลไกสำคัญที่ให้ผู้หญิง ได้เรียนรู้ถึงบทบาทของหมอนวด ทั้งในแง่บทบาทเชิงอาชีพ และบทบาทที่เบี่ยงเบน (บทบาทผู้ ค้าประเวณี) โดยการฝึกอบรมผู้หญิงให้รู้ถึงบทบาทที่ตนเองต้องกระทำและปฏิบัติงาน เนื้อหา ของการฝึกอบรมได้ให้อุดมการณ์และบรรทัดฐานบางอย่างเกี่ยวกับอาชีพและนำผู้หญิงเข้าสู่วัฒนธรรม ย่อยของหมอนวดและอีกประการหนึ่งซึ่งเป็นลำดับขั้นตอนต่อเนื่อง ก็คือผู้หญิงกลายเป็นผู้มีเอกลักษณ์ หมอนวด อันเป็นเอกลักษณ์ของผู้เบี่ยงเบนนั่นคือ บทบาทของหมอนวด ครอบงำบทบาทอื่นทั้งหมด โดยกระบวนการที่นำผู้หญิงเข้าสู่ความเบี่ยงเบนนี้มีอยู่ 3 ขั้นตอน ขั้นตอนแรก เกิดจุดวิกฤตขึ้น ในชีวิตที่ทำให้สถานภาพเดิมเปลี่ยนแปลงไปและในโครงสร้างทางโอกาสเปิดให้ผู้หญิงเข้าสู่การค้า ประเวณี จึงได้ตัดสินใจค้าประเวณีเป็นครั้งแรก ขั้นสองเป็นขั้นตอนของการเรียนรู้ และปรับตัว เข้ากับ โลกของหมอนวด มีการแก้ปัญหาการปรับตัวโดยอ้างเหตุผลเข้าข้างตนเองในการเป็น หมอนวด เพื่อบรรเทาความขัดแย้งในจิตใจ ขั้นสุดท้ายจะเป็นขั้นความรู้สึกขัดแย้งในจิตใจและ ความสับสนในบทบาทจะค่อยๆ ลดลง มั่นคงต่อสถานภาพของตนมากขึ้น ความรู้สึกที่ตนเองเป็น หมอนวดชัดเจนขึ้น เอกลักษณ์จะถูกพัฒนาไปสู่เอกลักษณ์ผู้เบี่ยงเบนเกิดความรู้สึกว่ามั่นคง ปลอดภัย จากการดำเนิน ประณาม หรือลงโทษของสังคม

กรอบความคิดในการวิจัย

จากทฤษฎีและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการปรับตัวของหญิงอาชีพพิเศษที่ได้กล่าวมานั้น จะเห็นได้ว่า มีองค์ประกอบหลายประการที่มีอิทธิพลต่อการปรับตัว พอสรุปได้คือ ลักษณะส่วนบุคคล หรือบุคลิกภาพ ที่ได้รับอิทธิพลหรือเป็นผลมาจากการอบรมเลี้ยงดูและสภาพแวดล้อม ฐานะทาง เศรษฐกิจรวมถึงการศึกษาและระบบความสัมพันธ์ของคนในชุมชน จากปัจจัยดังกล่าว ผู้วิจัยจึงได้นำมากำหนดเป็นกรอบความคิดสำหรับการวิจัยครั้งนี้ คือ ผู้วิจัยได้ศึกษาตัวแปรต่าง ๆ ที่เชื่อมโยงกัน ซึ่งมีผลต่อการปรับตัวของหญิงอาชีพพิเศษ เช่น กระบวนการเรียนรู้ทางสังคม บริบทชุมชน สถาบันครอบครัว เครือญาติ กลุ่มเพื่อน แหล่งความรู้ การมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชน วัฒนธรรมและการควบคุมทางสังคม

ในการศึกษาครั้งนี้มุ่งเน้นการศึกษาหาข้อมูลเกี่ยวกับการปรับตัว เจ็บไข้และสถานการณ์ทางสังคมและจิตวิทยาในชุมชน ที่มีความสัมพันธ์กับการปรับตัวของหญิงอาชีพพิเศษที่กลับภูมิลำเนา โดยอาศัยกรอบแนวความคิดทฤษฎีการปรับตัวของรอยมาเป็นกรอบที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ ดังแผนภาพที่ 2

แผนภาพที่ 2 : กรอบแนวคิดที่ใช้ในการศึกษา